
Meddelandeblad

Mottagare: kommunstyrelsen, socialnämnd eller motsvarande med ansvar för äldreomsorg, förvaltningar med ansvar för äldreomsorg, länsstyrelser, pensionärsorganisationer

Augusti 2006

Ny lag om kommunal befogenhet att tillhandahålla servicetjänster åt äldre

Riksdagen beslutade den 30 maj i enlighet med förslaget i propositionen *Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre* (prop. 2005/06:115, bet. 2005/06:SoU26, rskr. 2005/06:301) om en ny lag om kommunal befogenhet att tillhandahålla servicetjänster åt äldre. Lagen trädde i kraft den 1 juli 2006.

Den nya lagen

En kommun får enligt 1 § befogenhet att utan föregående individuell behovsprövning tillhandahålla servicetjänster åt personer som fyllt 67 år. Med servicetjänster avses tjänster som är avsedda att förebygga skador, olycksfall eller ohälsa och som inte utgör personlig omvårdnad. Det är ingen skyldighet för kommunen utan det är kommunen som beslutar om och i så fall vilka servicetjänster som skall erbjudas, i vilken utsträckning samt vilken åldersgrupp (67 år eller äldre) som skall omfattas (prop. 2005/06:115, s. 177).

Kommunen får ta ut skäliga avgifter för servicetjänsterna enligt grunder som kommunen själv bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader (2 §).

Av 3 § framgår att denna lag inte inskränker de skyldigheter som en kommun har enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL).

Enligt 4 § är det den eller de nämnder som avses i 2 kap. 4 § första stycket SoL som skall ha hand om verksamhet enligt denna lag.

Några viktiga termer och begrepp

Servicetjänst

I propositionen redovisar regeringen att man med servicetjänst avser en rad olika tjänster och att det inte är möjligt att exakt ange vad som kan utgöra servicetjänster. Det skall dock vara fråga om tjänster eller uppgifter som en yngre, frisk person utan funktionshinder normalt kan utföra själv, exempelvis byta glödlampor eller göra tunga lyft.

Kommunens befogenhet att erbjuda servicetjänster avser tjänster som kan antas förebygga skador, olycksfall eller ohälsa, även genom att på ett påtagligt sätt bidra till den enskildes psykiska eller fysiska välbefinnande. Vid bedömningen av om en viss service-tjänst kan antas förebygga skador, olycksfall eller ohälsa kan de framtida vård- och omsorgsbehov som kan antas uppstå om servicetjänsten inte tillhandahålls beaktas. Tjänster som normalt sett även yngre personer behöver anlita hjälp med omfattas inte av begreppet servicetjänst (prop. 2005/06:115, s. 149).

Insatser som utgör personlig omvårdnad omfattas inte. Vad som avses med *personlig omvårdnad* behandlas inte i propositionen. Termen används i andra propositioner och betänkanden när man beskriver vilka typer av insatser som skall ingå i hemtjänsten (prop. 1997/98:113, prop. 1996/97:124, bet. 1996/97:SoU18, jfr även prop. 1992/93:129). Hemtjänst innefattar dels uppgifter av servicekaraktär, dels uppgifter som är mer inriktade mot personlig omvårdnad. Med serviceuppgifter avses bl.a. praktisk hjälp med hemmets skötsel, såsom städning och tvätt, hjälp med inköp, ärenden på post- och bankkontor och hjälp med tillredning av måltider samt distribution av färdiglagad mat. Med personlig omvårdnad avses de insatser som därutöver behövs för att tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov. Det kan handla om hjälp för att kunna äta och dricka, klä och förflytta sig, sköta personlig hygien och i övrigt insatser som behövs för att bryta isolering eller för att den enskilde skall känna sig trygg och säker i det egna hemmet.

Ålder

Kommunens befogenhet att tillhandahålla servicetjänster omfattar personer som fyllt 67 år, men kommunen beslutar vilken åldersgrupp bland dessa som skall omfattas av en viss tjänst. Lagen hindrar inte att olika servicetjänster erbjuds olika åldergrupper i kommunen. Som exempel nämns i propositionen att fallförebyggande servicetjänster kan erbjudas alla 67 år och äldre medan städning erbjuds alla över 75 år. Att befogenheten gäller personer som fyllt 67 år motiveras i propositionen (prop. 2005/06:115, s. 149) med att det nya pensionssystemet erbjuder en flexibel pensionsålder med rätt att kvarstå på arbetsmarknaden till 67 år.

Likställighet

En kommun som väljer att tillhandahålla servicetjänster åt äldre skall beakta likställighetsprincipen i 2 kap. 2 § kommunallagen (1991:900, KL). Det innebär att alla kommuninvånare över en viss ålder skall kunna få servicetjänster utförda på samma villkor oavsett var i kommunen personen är bosatt. Det är därmed inte möjligt för vissa kommun- eller stadsdelar inom en kommun att erbjuda servicetjänster utan föregående individuell behovsprövning om inte alla kommun- och stadsdelar erbjuder samma service-tjänster (prop. 2005/05:115, s. 150).

En servicetjänst eller bistånd i form av hemtjänst

Även om kommunen väljer att erbjuda servicetjänster åt äldre inskränker det inte kommunens skyldighet att tillhandahålla hemtjänst enligt 4 kap. 1 § SoL. Vid en prövning av rätten till bistånd kan det inte anses att behovet är tillgodosett genom att kommunen erbjuder servicetjänster. En ansökan om bistånd enligt socialtjänstlagen kan inte avslås med motiveringen att behovet kan tillgodoses genom köp av servicetjänster åt äldre. Den enskildes ekonomiska ställning får i stället beaktas när kommunen fastställer avgiften för hemtjänst i de fall bistånd beviljas (prop. 2005/06:115, s. 149).

Eftersom vissa tjänster kan tillhandahållas både som hemtjänst och servicetjänst är det viktigt att socialnämnden är uppmärksam på att den enskilde kan ha rätt att få insatsen som bistånd enligt socialtjänstlagen i stället för som en servicetjänst. Den enskilde har alltid rätt att få sitt behov av bistånd prövat enligt socialtjänstlagen och att få en utredning gjord av vilka behov av hjälp han eller hon har. Den enskilde har möjlighet att själv påtala att han eller hon vill ha en prövning av rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen. Om det på något annat sätt framkommer att den enskilde kan ha rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen i stället för som en servicetjänst bör en handläggare informera om möjligheten att få en prövning enligt socialtjänstlagen och vad det innebär.

Även i samband med att kommunen lämnar information om de servicetjänster som tillhandahålls, och när den enskilde tar del av dem, bör kommunen upplysa om att han eller hon under vissa förutsättningar har rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen. Detta kan ske genom en enkel muntlig eller skriftlig upplysning.

Behörig nämnd

Servicetjänster åt äldre är ett område som ligger nära, och kompletterar kommunernas verksamhet enligt socialtjänstlagen. Verksamheten enligt denna lag skall därför handhas av samma nämnd eller nämnder som enligt 2 kap. 4 § SoL handhar verksamhet (hemtjänst) enligt socialtjänstlagen. Detta skall minska risken för att enskilda t.ex. inte upplyses om sina rättigheter enligt socialtjänstlagen eller att deras totala hjälpbehov inte uppmärksammas (prop. 2005/06:115 s. 149).

Avgifter och mervärdesskatt

Avgifter

Kommunen har rätt, men inte skyldighet, att ta ut avgifter för servicetjänsterna. Avgifterna skall vara skäliga och får inte överstiga kommunens självkostnad. Med självkostnad avses kommunens totala kostnader för verksamheten med servicetjänster inklusive eventuell mervärdesskatt som kommunen är skyldig att betala. Kostnaderna i det enskilda fallet saknar betydelse. Kommunen får differentiera avgifterna utifrån den enskildes betalningsförmåga. Avgifterna omfattas inte av bestämmelserna om avgifter för bl.a. hemtjänst i 8 kap. 3–9 §§ SoL.

Eftersom vissa tjänster kan tillhandahållas både som hemtjänst och servicetjänst är det viktigt att socialnämnden är uppmärksam på att tillämpa avgiftsreglerna i 8 kap. SoL i de fall en tjänst beviljas som hemtjänst enligt socialtjänstlagen.

Mervärdesskatt

Om kommunen tar ut avgifter för servicetjänster som inte är individuellt behovsprövade är de skattepliktiga enligt mervärdesskattelagen (1994:200). Skatteverket är ansvarig myndighet för frågor som berör mervärdesskatt.

Utförare av tjänster och upphandling

Kommunen kan välja mellan att utföra servicetjänster i egen regi eller att anlita någon annan. Den senare lösningen förutsätter att kommunen tillämpar bestämmelserna i lagen (1992:1528) om offentlig upphandling (LOU).

Sekretess

Då det i den nya lagen stadgas att verksamheten enligt lagen skall handhas av den eller de nämnder som avses i 2 kap. 4 § första stycket SoL, kommer även verksamheten med servicetjänster åt äldre att omfattas av sekretessen enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100, SekrL). I de fall kommunen väljer att utföra servicetjänsterna i egen regi omfattas den personal som utför servicetjänsten av den tystnadsplikt som följer av nämnda sekretessbestämmelse. Om tjänsterna i stället utförs av t.ex. ett privat företag torde det företags personal normalt inte omfattas av denna tystnadsplikt, jmf 1 kap. 6 § SekrL. Det finns dock inget som hindrar att socialnämnden och företaget sluter ett avtal om tystnadsplikt om de så önskar. Privata företag omfattas inte av regler om handlingars offentlighet och har därför inte någon skyldighet att lämna ut handlingar.

Behandling av personuppgifter

De grundläggande bestämmelserna om behandling av personuppgifter finns i personuppgiftslagen (1998:204, PuL). Då det i den nya lagen stadgas att verksamhet enligt lagen skall handhas av den eller de nämnder som avses i 2 kap. 4 § första stycket SoL, kommer lagen (2001:454, SoLPuL) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och förordningen (2001:637, SoLPuLF) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten att gälla för verksamhet enligt denna lag. Även enskild verksamhet omfattas av bestämmelserna i SoLPuL och SoLPuLF. Med enskild verksamhet menas enligt 5 § SoLPuLF bl.a. sådan enskild verksamhet inom socialtjänsten som bedrivs enligt avtal med kommunen.

Dokumentation och statistik

Enligt propositionen är de uppgifter om enskildas personliga förhållanden som socialnämnden i normalfallet kommer att hantera med anledning av verksamheten med servicetjänster inte så känsliga ur integritetssynpunkt. Det finns därmed inte anledning att till skydd för de enskilda införa särskilda bestämmelser om hur verksamheten skall dokumenteras eller handlingar gallras. Det anses inte heller för närvarande föreligga något behov av att föreskriva om skyldighet för socialnämnderna att lämna uppgifter om verksamheten för statistiska ändamål (prop. 2005/06:115, s. 152–153).

Överklagbarhet

Ett kommunalt beslut om att tillhandahålla servicetjänster eller avgiftsbeslut kan prövas genom laglighetsprövning i enlighet med bestämmelserna i 10 kap. KL. Även ett individuellt beslut om avgift kan överklagas enligt bestämmelserna i 10 kap. KL.

På den enskildes begäran skall ett ärende om en insats handläggas som ett ärende om bistånd enligt socialtjänstlagen. Ett avslagsbeslut i en sådan situation kan överklagas på vanligt sätt hos förvaltningsdomstol. Detsamma gäller ett avgiftsbeslut när avgiften avser en insats inom äldreomsorgen enligt socialtjänstlagen.

Referenser

SFS 1980:100	Sekretesslagen
SFS 1991:900	Kommunallagen
SFS 1992:1528	Lag om offentlig upphandling
SFS 1994:200	Mervärdesskattelagen

SFS 1998:204	Personuppgiftslagen
SFS 2001:453	Socialtjänstlagen
SFS 2001: 454	Lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten
SFS 2001:637	Förordning om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten
SFS 2006:492	Lag om befogenhet att tillhandahålla servicetjänster åt äldre
Prop. 2005/06:115	Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre
Bet. 2005/06:SoU26	Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är ett *Meddelandeblad*. Det innebär att den innehåller information om lagar och förordningar, avgifter, beslut vid andra myndigheter, rättsfall och JO-uttalanden av principiell betydelse samt uppgifter om att projektmedel kan sökas.

Denna information (art nr 2006-1-13) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publicerat. Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.
